



รายงานการวิจัยและนวัตกรรมฉบับสมบูรณ์

การพัฒนากลไกและมาตรการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของผู้สูงอายุไทย

The Development of Mechanisms and Measures for Economic Driving among Thai Elderly

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร.สายฝน สุเอียนทรเมธิ์ และคณะ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรมจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565

ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2566

บทสรุปผู้บริหาร

เรื่อง: การพัฒนากลไกและมาตรการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของผู้สูงอายุไทย

The Development of Mechanisms and Measures for Economic Driving among Thai Elderly

คณะผู้วิจัย:

รองศาสตราจารย์ ดร.สายฝน สุเอียนทรเมธิ์

หัวหน้าโครงการวิจัย

รองศาสตราจารย์ ดร.รุ่งนภา เทพภาพ

ผู้ร่วมวิจัย

อาจารย์ ดร.อรณิชา เมียงบัว

ผู้ร่วมวิจัย

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประจำปี จำนวน 1,000,000 บาท

ระยะเวลาทำการวิจัย 12 เดือน เริ่มทำการวิจัยเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2565

สรุปโครงการวิจัย:

การศึกษานี้ ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศไทยอันจะกระทบกับภาวะการขาดแคลนแรงงานในภาคการผลิตและบริการในอนาคต และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ จึงเสนอให้มีการศึกษาแนวทางในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของผู้สูงอายุประเทศไทยและประสบการณ์ต่างประเทศ ตลอดจนสำรวจสถานะความต้องการ ศักยภาพของผู้สูงอายุในการมีบทบาททางเศรษฐกิจ และความต้องการของหน่วยงานและผู้ประกอบการ

โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1) ทบทวน กลไก มาตรการ แนวทาง ข้อเสนอการขับเคลื่อนสังคมผู้สูงอายุกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยและประสบการณ์ในต่างประเทศ 2) สำรวจข้อมูลผู้สูงอายุที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในภาคการผลิตและบริการทั้งด้านความต้องการแรงงานผู้สูงอายุและด้านความพร้อมของผู้สูงอายุในการเข้าสู่ภาคการผลิตและบริการ 3) เสนอแนะแนวทางการขับเคลื่อนมาตรการและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ ผลการศึกษาพบว่า

ประสบการณ์ในต่างประเทศและประเทศไทยมีกลไก มาตรการ ที่สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก คือ กลไกหรือมาตรการเกื้อหนุนให้ผู้สูงอายุมีความมั่นคงทางด้านรายได้และรับรู้ถึงความมั่นคงปลอดภัยต่อการดูแลสุขภาพ เช่น ระบบบำนาญ ระบบประกันตน ระบบการออม ระบบสุขภาพแห่งชาติ ระบบการดูแลผู้สูงอายุ มาตรการกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มีการประกาศเป็นกฎหมายชัดเจน และกลุ่มที่สองคือ กลไกหรือมาตรการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีบทบาททางเศรษฐกิจ เช่น มาตรการขยายอายุเกษียณ มาตรการเกษียณแบบยืดหยุ่น มาตรการลดหย่อนภาษีให้เอกชนที่จ้างงานผู้สูงอายุ การจัดตั้งกองทุนผู้สูงอายุ การพัฒนาทักษะให้แก่ผู้สูงอายุ มาตรการสร้างงานให้ผู้สูงอายุ กลไกหรือมาตรการกลุ่มนี้มีทั้งกฎหมาย และนโยบายของรัฐบาลที่กำหนดเป็นครั้งคราว

จากกลไกและมาตรการของต่างประเทศส่วนใหญ่มีฐานคิด/แนวคิดที่สอดคล้องกันว่า หากรัฐมีระบบความมั่นคงในสวัสดิการการดูแลสุขภาพ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และความมั่นคงทางสังคม จะทำให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมทางสังคมและบทบาททางเศรษฐกิจทั้งที่ได้รับความตอบแทนและไม่ได้รับความตอบแทน และจะส่งผลให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดีและคุณภาพชีวิตที่ดี ดังนั้น การที่ผู้สูงอายุมีบทบาททางเศรษฐกิจมิใช่เพียงช่วยขับเคลื่อน

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1) ทบทวน กลไก มาตรการ แนวทาง ข้อเสนอการขับเคลื่อนสังคมผู้สูงอายุกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยและประสบการณ์ในต่างประเทศ 2) สืบค้นข้อมูลผู้สูงอายุที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในภาคการผลิตและบริการทั้งด้านความต้องการแรงงานผู้สูงอายุและด้านความพร้อมของผู้สูงอายุในการเข้าสู่ภาคการผลิตและบริการ 3) เสนอแนะแนวทางการขับเคลื่อนมาตรการและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ ผลการศึกษาพบว่า ประสบการณ์ในต่างประเทศและประเทศไทยมีกลไก มาตรการ ที่สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก คือ กลไกหรือมาตรการเกื้อหนุนให้ผู้สูงอายุมีความมั่นคงทางด้านรายได้และรับรู้ถึงความมั่นคงปลอดภัยต่อการดูแลสุขภาพ และกลุ่มที่สองคือ กลไกหรือมาตรการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีบทบาททางเศรษฐกิจ ส่วนการสำรวจสถานะความต้องการศักยภาพของผู้สูงอายุในการมีบทบาททางเศรษฐกิจ และความต้องการของหน่วยงานและผู้ประกอบการ พบว่าผู้สูงอายุมีทั้งที่ต้องการมีบทบาททางเศรษฐกิจและไม่ต้องการมีบทบาททางเศรษฐกิจ ฝ่ายผู้ประกอบการหน่วยงานเห็นว่าสามารถจ้างงานผู้สูงอายุได้ แต่เห็นควรให้รัฐสนับสนุนในเชิงนโยบายที่เอื้อให้เกิดการจ้างงาน เช่น การพัฒนาทักษะ (Skill) ผู้สูงอายุ การมีกองทุนสนับสนุน การมีคณะกรรมการรับผิดชอบ ซึ่งมีความคิดเห็นเช่นเดียวกับผู้สูงอายุ

ข้อเสนอสำหรับการพัฒนากลไกและมาตรการสำหรับผู้สูงอายุ ประเทศไทยควรวางบทบาทให้เป็น “กึ่งรัฐสวัสดิการ” คือสวัสดิการบางประการรัฐจัดให้และบางอย่างต้องถิ่น ชุมชน ครอบครัว และภาคประชาสังคมพัฒนารูปแบบในการพึ่งตนเอง การวิจัยจึงมีข้อเสนอแนวทางการขับเคลื่อนมาตรการและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ (1) มาตรการสร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจเพื่อเป็นหลักประกันรายได้ของผู้สูงอายุ (2) มาตรการสร้างงานสำหรับผู้สูงอายุ (3) มาตรการสร้างระบบนิเวศในการจ้างงานผู้สูงอายุ ถือเป็นปัจจัยที่เอื้อให้ผู้สูงอายุมีบทบาททางเศรษฐกิจ เช่น 1) จัดตั้ง Aging Human Resource Center เป็นศูนย์ข้อมูลทรัพยากรผู้สูงวัยที่ยังมีพลัง 2) มาตรการส่งเสริมการเข้าถึงกองทุนผู้สูงอายุ 3) มาตรการส่งเสริมองค์กรวางแผนบุคลากรที่เอื้อต่อการจ้างงานผู้สูงอายุ และ 4) มาตรการสร้างความตระหนักรู้แก่ผู้ประกอบการในการจ้างงานผู้สูงอายุ

คำสำคัญ ผู้สูงอายุไทย การขับเคลื่อนเศรษฐกิจ พหุพลัง ผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์

สารบัญเรื่อง

บทสรุปผู้บริหาร	ii
บทคัดย่อ	iv
Abstract	v
สารบัญเรื่อง	vi
สารบัญตาราง	vii
สารบัญภาพ	viii
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	6
บทที่ 3 ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย	14
บทที่ 4 ผลการวิจัย	19
บทที่ 5 อภิปรายและวิจารณ์ผล	119
บทที่ 6 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	124
บรรณานุกรม	135
ภาคผนวก	140
ผนวก 4	141
คณะวิจัย	148
ข้อมูลภาคผนวกที่ 1 ผลการวิเคราะห์ทางสถิติ: กลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการ	149
ข้อมูลภาคผนวกที่ 2 ความพร้อมและบทบาทในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของผู้สูงอายุในภาคการผลิตและ บริการ: กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ	182